

FÖRLÄGGARGÅRDSTUREN – EN KULTURHISTORISK CYKELTUR

Gör en tidsresa i textilbygdens omväxlande natur. Följ de tre åarna **Viskan**, **Surtan** och **Häggån**, som alla har varit betydelsefulla för industrins utveckling i området.

Ull och lin

Redan på medeltiden var den textila produktionen kommersiell. Fårens ull omvandlades till ylletyget vadmal som dels blev en viktig handelsvara dels fungerade som skattebetalning till staten. Linet som odlades på de små och stenrika åkerlapparna från 1600-talet och framåt blev "marbolärft", linnetyg som spreds och såldes av knallarna, gårdfarihandlarna från Sjuhäradsbygden. Tyget var vida känt och knallarnas besök i gårdarna runt om i Sverige och grannländerna efterlängtat.

Förläggarna

När bomullsgarnet började användas på tidigt 1800-tal blev de rika böndernas makt avgörande för utvecklingen i området. De hade kapital att köpa stora mängder av det importerade garnet och fördelade det sedan till väverskor som vävde handdukar, dukar, skjort- och förklädestyger. Dessa rika bönder blev i och med denna hemindustri **förläggare** och byggde pampiga **gårdar** i karaktäristisk arkitektur. Många av dessa gårdar finns kvar än idag.

Industrialisering

Den textila produktionen hade vid detta laget varit industrialiserad i England redan i närmare ett sekel. Även i Göteborgstrakten och Markbygden etablerades textilindustrier under 1800-talets första hälft. Det största spinneriet anlades i **Rydal** 1853 på initiativ av förläggaren Sven Erikson. Tillgången på vattenkraft i området gynnade en tidig industrialisering. Under resten av 1800-talet startade flera väverier och spinnerier i Mark. En del finns fortfarande kvar och tillverkar inredningstextilier och tekniska textilier.

Trä och tegel

Vid sidan av textilindustrin växte även andra industrier fram. Träindustrin var nödvändig både för det ökade byggandet och för tillverkningen av redskap som användes i den textila hanteringen. I Hyssna fanns många svarvare som tillverkade spinnrockar och senare även svarverier som tillverkade bobiner till spinnmaskinerna. Det intensiva byggandet av fabriker drev också fram ett behov av lokalproducerat tegel och i Lydde anlades därför en tegelindustri. Idag är **Kvarnen i Hyssna** en av få sågverk som finns kvar i Marks kommun och numera är det arbetslivsmuseum, konferensanläggning, pensionat och restaurang. Tegelindustrin har sedan länge lagt ner, men **Lydde förläggargård** finns kvar och drivs som konferensanläggning och pensionat.